

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Лобко Валентини Вікторівни «Механізм правового забезпечення національної безпеки України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 08 – «Право»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Як слушно зазначає здобувачка, розвиток України як демократичної, правової держави неможливий без наявності ефективного механізму правового забезпечення національної безпеки, що потребує відповідних наукових розробок. З огляду на зазначене, дослідження механізму правового забезпечення національної безпеки вимагає здійснення аналізу нормативно-правових актів, призначення інститутів державної влади, юридичних процедур щодо реалізації їх повноважень, існуючих механізмів правового забезпечення національної безпеки в інших державах, насамперед у державах-членах НАТО, напрямів адаптації механізму правового забезпечення національної безпеки України до механізмів правового забезпечення національної безпеки держав-членів НАТО з урахуванням європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Крім того, діяльнісна характеристика визначає необхідність розглядати наукову проблему сутності та структури механізму правового забезпечення національної безпеки України у контексті світоглядного підходу, розкривати як теоретичні, так і прикладного значення питання, що обумовлено правовою природою цього складного феномена.

Використання у процесі дослідження таких наукових підходів, як: міждисциплінарний, праксеологічний, аксіологічний, системний, діяльнісний та інституціонально-функціональний надало можливість здобувачеві здійснити комплексну характеристику механізму правового забезпечення національної безпеки України.

Методологічну основу даної наукової роботи складають такі методи, як: діалектичний, аналізу і синтезу, описовий, порівняльний, формально-логічний. Зазначене надало змогу : розкрити правовий статус органів державної влади, які відносяться до інституційної складової механізму правового забезпечення

національної безпеки України; здійснити аналіз законодавчих актів у сфері національної безпеки, а також норм права, спрямованих на забезпечення національної безпеки; узагальнити зарубіжний досвід правового забезпечення національної безпеки держав-членів НАТО та виявити проблеми його адаптації в Україні; дослідити зміст механізму правового забезпечення національної безпеки України як цілого, так і його елементів, а також функцій механізму правового забезпечення національної безпеки України.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих в роботі, їх наукова новизна. Дисертаційна робота Лобко В. В. містить нові теоретично обґрунтовані результати. Зокрема, автор надає поняття, розкриває структуру механізму правового забезпечення національної безпеки України, подає його інституційно-функціональну характеристику. Заслуговує на увагу підхід автора щодо згаданої структура, що містить в собі нормативно-правову складову, інституційну складову та юридичні процедури, які дисертантом розкриваються та надаються відповідні визначення.

Використовуючи відповідні методи наукового пошуку, заслуговує на підтримку висновок дисертанта, що механізм правового забезпечення національної безпеки передбачає прийняття та реалізацію нормативно-правових документів стратегічного планування. Що планування заходів щодо забезпечення національної безпеки є важливим процесом і має ознаки спеціальної юридичної процедури, яка діє виключно стосовно механізму забезпечення національної безпеки. І, що важливо, дієвість нормативно-правових актів стратегічного планування можливо підвищити у спосіб певного структурування таких документів. Для цього автором запропоновано структуру нормативно-правового акту стратегічного планування.

Цікавим і таким, що заслуговує на увагу, є обґрунтування дисертантом інституційно-функціональної характеристики механізму правового забезпечення національної безпеки України, що полягає у визначенні інституційних особливостей державних органів, які утворюють його інституційну складову, у поєднанні з функціональними ознаками. Дані ознаки залежать від правових режимів, які є необхідними для ефективного вирішення

завдань правового забезпечення національної безпеки і якими є : правовий режим надзвичайного стану; правовий режим воєнного стану; санкційний правовий режим; правовий режим антитерористичної операції; міжгалузеві правові режими, якими для механізму правового забезпечення національної безпеки є адміністративно-правовий режим та режим кримінально-правового забезпечення національної безпеки, а також правовий режим демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони.

Структура і зміст дисертації. Результати дисертації відображені у 4 публікаціях – фахових виданнях України, а також та восьми матеріалах і тезах міжнародних та всеукраїнських конференцій. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, використаних джерел інформації та додатків з описом впровадження результатів дисертаційного дослідження. Загальний обсяг дисертації 193 сторінки, основна частина її складає 158 сторінок.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, сформульовано мету роботи, задачі та методи дослідження, подано коротку характеристику результатів дослідження, розкрита наукова новизна результатів, ступінь апробації та публікації.

На мою думку, відповідно до вимог положень Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, у вступі бажано було б визначити сутність наукового завдання дисертаційного дослідження, про виконання якого йде мова у висновках.

У *першому розділі* дисертації викладено огляд наукової літератури за темою дослідження, розглянуто структуру та функції механізму правового забезпечення національної безпеки України, наведено методологію дослідження механізму правового забезпечення національної безпеки України. Також розкрито принципи механізму правового забезпечення національної безпеки України.

У *другому розділі* досліджено конституційні основи механізму правового забезпечення національної безпеки України, в яких виділено проблему конституціоналізму, як багатовимірною явища державного та суспільно-

політичного життя, і яке є основою правової держави та знаходить вияв у конституційній теорії і конституційній практиці. Зазначено, що важливе значення для механізму правового забезпечення національної безпеки України має законодавче забезпечення, як вияву зовнішньої форми права, що складається із сукупності нормативно-правових актів. Акцентовано увагу на тому, що механізм правового забезпечення національної безпеки України є залежним від права національної безпеки, тому за необхідності слід звернутися до джерел права національної безпеки, серед яких виокремлюють нормативно-правові приписи Конституції, законодавство, міжнародно-правові акти.

Акцентовано увагу на тому, що у системі законодавства особливе місце займають документи стратегічного планування, а тому механізм забезпечення національної безпеки передбачає прийняття та реалізацію документів стратегічного планування, які мають нормативно-правову природу. Планування заходів щодо забезпечення національної безпеки є важливим процесом, що має ознаки спеціальної юридичної процедури, яка діє виключно стосовно механізму забезпечення національної безпеки. Акцентовано увагу на низці системних проблем у нормативно-правовому забезпеченні, які полягають у відсутності єдиних підходів та стандартів до розробки й реалізації стратегічних документів, мають певні суперечності та міжвідомчу неузгодженість тощо.

Зазначено, що не вирішеною проблемою у сучасних умовах є розробка та затвердження Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, яка має визначати напрями державної політики щодо гарантування захищеності життєво важливих для держави, суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, цілі та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних загроз.

Третій розділ присвячено дослідженню та надання інституційно-функціональної характеристики механізму правового забезпечення національної безпеки, яка полягає у визначенні інституційних особливостей державних органів, які утворюють його інституційну складову, у поєднанні з функціональними ознаками, виконують правотворчу діяльність, а також здійснюють правозастосування, де необхідно виокремити правоохоронну

функцію та здійснення правосуддя у сфері національної безпеки. Тим самим вона дозволяє розкрити його зміст та визначити діяльнісні аспекти, що є важливим на практиці для досягнення загальної мети – забезпечення національної безпеки.

Зазначено, що інституційну складову механізму правового забезпечення національної безпеки України складають суб'єкти забезпечення національної безпеки, тобто сили безпеки і сили оборони, і які становлять собою систему органів, які покликані забезпечувати захист національних інтересів від потенційних і реальних загроз, при цьому сили безпеки – від загроз невоєнного характеру, сили оборони – від воєнних загроз. Їхня діяльність є ключовою складовою механізму правового забезпечення національної безпеки та полягає у реалізації призначення такого механізму.

Механізм правового забезпечення національної безпеки є важливим правовим феноменом у функціонуванні кожної держави щодо вирішення завдань забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та безпеки громадян, тому заслуговує на увагу дослідження досвіду держав-членів НАТО у даній сфері. З огляду на зазначене буде доцільним адаптація в Україні аспектів з цього досвіду, зокрема механізму правового забезпечення національної безпеки, який має відповідати сучасним викликам і загрозам, а саме як: верховенство права; протидія корупції у секторі безпеки і оборони, створення ефективної системи військової юстиції; розробка ефективних стратегій та тактик; ефективне міжнародне співробітництво; упровадження ефективного демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони; кодифікація військового законодавства (законодавства про оборону); забезпечення якісного рівня соціального захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей.

Практичне значення наукових результатів.

Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можна використовувати для подальших науково-теоретичних досліджень правової природи, змісту механізму правового забезпечення національної безпеки України; для удосконалення положень національного законодавства щодо забезпечення національної безпеки, для імплементації права ЄС та законодавства держав-членів НАТО в національне законодавство; для удосконалення

діяльності органів державної влади, що входять до інституційної складової механізму правового забезпечення національної безпеки України, а також при викладанні правових навчальних дисциплін, а також при викладанні інших суміжних дисциплін.

Зауваження до дисертації.

Водночас, незважаючи на загальне позитивне враження від дисертації Лобко В. В., зазначене наукове дослідження, як і будь-яке наукове дослідження має окремі дискусійні положення, окремі вади та потребують окремого уточнення, щодо яких доцільно надати додаткову аргументацію.

1. Мету дослідження, на нашу думку, доцільно було вказати більш чіткіше і лаконічніше, щоб вона указувала на об'єкт і предмет дисертації і не дублювала завдання.

2. Дисертант стверджує, що «Інституційну складову механізму правового забезпечення національної безпеки України утворюють державні інститути, призначенням яких є правове забезпечення національної безпеки, тобто діяльність щодо правового регулювання суспільних відносин у сфері національної безпеки та застосування норм права відповідно до повноважень, визначених законодавством» (с. с. 3,23,38,185). Із зазначеним важко погодитися. У зв'язку з цим, є доцільним звернутися до ст.2 Закону України «Про національну безпеку», в якій зазначено, що «Правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони становлять Конституція України, цей та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання Конституції та законів України інші нормативно-правові акти». Як впливає з наведеного, так само як і з Конституції України (ст. 85), правове забезпечення національної безпеки здійснює Український парламент, а основним призначенням інституцій сектору безпеки і оборони, як впливає із згаданого Закону, є безпосереднє забезпечення національної безпеки відповідно до завдань, визначених законом. А діяльність цих інституцій щодо правового регулювання суспільних відносин у згаданій сфері, здійснюється додатково у відповідності та на виконання Конституції та законів України.

3. Дисертант стверджує, що «Важливими серед нормативно-правової складової національної безпеки необхідно розглядати конституційні законодавчі акти «Про національну безпеку України», «Про Раду національної безпеки і оборони», «Про оборону України» тощо, а також документи стратегічного планування. (с. с. 4, 36, 79). З таким підходом не можна погодитися, оскільки чинне на сьогодні законодавство (Закон України «Про правотворчу діяльність») не передбачає таких видів законодавчих актів (Розділ II Система нормативно-правових актів України). Окрім того, на нашу думку, поряд з документами стратегічного планування, мають мати своє місце і документи концептуального і доктринального характеру.

4. Автор констатує, що «Інституційно-функціональна характеристика механізму правового забезпечення національної безпеки України полягає у визначенні інституційних особливостей державних органів, які утворюють його інституційну складову, у поєднанні з функціональними ознаками». Однак, окрім державних органів, які напрацьовують відповідні нормативно-правові акти з питань забезпечення національної безпеки, відповідно до ст. 12 Закону України «Про національну безпеку», інші державні органи та органи місцевого самоврядування здійснюють свої функції із забезпечення національної безпеки у взаємодії з органами, які входять до складу сектору безпеки і оборони, напрацьовуючи відповідні свої внутрішні нормативні акти, направлені на виконання відповідних функцій у цій сфері.

5. При розкритті змісту підрозділу «2.3. Документи стратегічного планування у механізмі правового забезпечення національної безпеки України» (с.90), на наше переконання, дисертанту необхідно було торкнутися питання необхідності створення методологічної основи нормотворчої діяльності, стратегічного планування, розбудови структури сил і засобів національної безпеки і оборони в сучасних умовах збройної агресії Росії проти України, що сприятиме подальшій інтеграції України в євроатлантичний простір. Зазначене вимагає виокремлення таких керівних документів сектору безпеки і оборони, як:

- концепція (провідний задум);
- доктрина (теорія, система принципів, поглядів, настанов);

– стратегія (конкретні рішення, цілі).

Формування стратегії національної безпеки і оборони відбувається через механізм керування ризиками виникнення таких загроз. При формуванні власної системи зовнішніх та внутрішніх загроз держава закладає потенційні інструменти їх усунення та подолання, виходячи насамперед із національних інтересів, які охоплюють потреби українського народу у збереженні та розвитку української державності та національних цінностей. Від правильності їх вибору залежить й воєнна організація країни через розбудову відповідних державних органів, військових формувань, діяльність яких безпосередньо спрямована на захист національних інтересів. Наведене потребує опрацювання та закріплення на доктринальному рівні з метою підготовки нової Стратегії національної безпеки і оборони України повоєнного періоду.

З цією метою вітчизнана наукова думка уже сьогодні повинна піднімати важливі питання як стратегічного, так і оперативного значення з метою формування дієвої доктрини національної безпеки та оборони країни.

6. Дискусійним є констатація автора щодо окремих положень наукової новизни, насамперед у розділі «Уперше». Таким, наприклад, є твердження автора щодо новизни дослідження, здійсненого на відповідних загальноновизнаних наукових підходах та спеціальних методах пізнання, а також щодо визначення принципів, функцій механізму правового забезпечення національної безпеки України.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам.

Вважаю, що дисертація Лобко В. В. «Механізм правового забезпечення національної безпеки України» є завершеною науковою працею, яка містить низку нових, актуальних та достовірних результатів, що свідчать про її складність, систематичність та важливе значення для сфери національної безпеки. Дисертація повністю відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого

Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а її автор Лобко В. В. заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора філософії із спеціальності 081 «Право».

Рецензент –

Доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, заступник керівника наукового центру Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ

Помічник директора (по кадрах)
Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права
НАПРН України»

І. Ф. Корж